

Maciej Grochowski

Instytut Języka Polskiego PAN

Jadwiga Wajszczuk

1. Biogram

Urodziła się 2 stycznia 1944 roku w Łukowie na Podlasiu, w rodzinie inteligenckiej, zmarła 6 września 2021 roku w Warszawie. Po ukończeniu szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego w Łukowie rozpoczęła na UW, w wieku 16 lat, studia filologiczne. Filologię polską ukończyła, specjalizując się w teorii literatury, na seminarium Artura Sandauera (1965), a filologię rosyjską, specjalizując się w językoznawstwie, na seminarium Andrzeja Bogusławskiego (1969). Dyplom magistra uzyskała na podstawie pracy „Przeciwstawienie w języku rosyjskim”.

Po rocznym stażu w Instytucie Rusycystyki UW i dwuletnich studiach doktoranckich J.W. została zatrudniona w tym Instytucie na stanowisku starszego asystenta (1971). Rada Wydziału Rusycystyki i Sławistyki UW nadała jej stopień doktora w 1978 roku na podstawie rozprawy „Syntaktyczny stosunek nawiązania we współczesnym języku rosyjskim” (promotor: Anatol Mirowicz). Główne tezy J.W. przedstawiła w czterech artykułach (1978, 1980, 1981ab). W 1979 roku została zatrudniona na stanowisku adiunkta, dwa lata później przeniosła się do Katedry Lingwistyki Formalnej UW, gdzie pracowała do przejścia na emeryturę w 2014 roku. Rada Wydziału Neofilologii UW nadała J.W. stopień doktora habilitowanego 28 września 1998 roku, na podstawie rozprawy „System znaczeń w obszarze spójników polskich. Wprowadzenie do opisu” (1997). Wkrótce po habilitacji została zatrudniona na stanowisku profesora nadzwyczajnego.

J.W. prowadziła zajęcia dydaktyczne na UW i UKSW. Za działalność naukową i dydaktyczną odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi (2002). Była członkiem Międzynarodowej Komisji Budowy Gramatycznej Języków Słowiańskich przy MKS, członkiem Komisji Teorii Języka KJ PAN, członkiem PTJ.

2. Gramatyka, semantyka, teoria tekstu

Uczennica A. Bogusławskiego i A. Wierzbickiej, wierna strukturalizmowi w duchu F. de Saussure’a. W dorobku J.W. dominują prace o spójnikach. Uczona zbudowała system

i metodologię opisu znaczeń spójników na szerokim tle składniowym i semantycznym innych klas leksemów. Jako pierwsza zakwestionowała rozpowszechnione podziały leksemów nieodmiennych oparte na kryterium funkcji łączącej, eksponując opozycje spójników i przyimków, spójników i zaimków względnych, spójników i partykuł. Spójniki przeciwstawiła partykułom spajającym (mającym zasięg zdaniowy, np. *jednak, zatem*) i podzieliła na właściwe (występujące tylko między łączonymi członami, np. *albo, oraz, toteż*) i pomocnicze (również poprzedzające oba łączone człony, np. *chociaż, skoro*). Pierwsze tworzą podsystem struktur otwartych, wyliczeniowych, łączących rematy (spójniki szeregowy, np. *ani, czy, i*) oraz podsystem struktur zamkniętych, dwuczłonowych, łączących struktury tematyczno-rematyczne (spójniki centralne, np. *ale, czyli, gdyż*). J.W. scharakteryzowała jednostki obu podsystemów za pomocą metajęzyka semantycznego. Badania nad spójnikami pozwoliły uczoney na wykrywanie sprzeczności i niekompatybilności oraz tautologii pełnej i częściowej, a także na uzasadnianie dewiacji semantycznych.

J.W. jest autorką pierwszej w językoznawstwie polskim monografii dotyczącej kategorii metatekstu (2005). Omówiła jej funkcjonowanie na trzech poziomach, słownika, zdania i wypowiedzi. Odwołując się do trzeciego poziomu, wyeksplikowała różnice między użyciem a przytoczeniem oraz między przytoczeniem a cytatem.

J.W. przedstawiła oryginalny projekt motywowanej semantycznie klasyfikacji syntaktycznej leksemów (2010), stawiając w centrum podziału jednostek opozycję syntaktemów i parataktemów, opartą na rozróżnieniu składni zależności i składni kookurencji.

→ CZĘŚCI MOWY I ICH KLASYFIKACJE, PARATAKTEM, PARTYKUŁA, SPÓJNIK, STRUKTURA TEMATYCZNO-REMATYCZNA, SYNTAKTEM, ZAIMEK

→ ANATOL MIROWICZ

Najważniejsze publikacje

- J.W. 1971. „Przeciwstawienie jako struktura właściwa szerokim kontekstom”. W *O spójności tekstu*, red. M.R. Mayenowa. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 141–148.
- J.W. 1978. „Relacje anaforyczne a nawiązanie międzyczdaniowe”. *Slavia Orientalis* 27(3): 461–464.
- J.W. 1980. „Substytucyjna i metatekstowa interpretacja zjawiska anafory”. *Јужнословенски Филолог* 36: 121–151.
- J.W. 1981a. „Pojęcie nawiązania. Analiza koncepcji Zenona Klemensiewicza”. *Polonica* 7: 67–83.
- J.W. 1981b. „Pojęcie wykładnika relacji międzyczdaniowych w sekwencjach zdań związanych anaforycznie”. *Język Rosyjski* 2: 78–83.
- J.W. 1983. „Tekst spójny czy po prostu tekst?”. W *Tekst i zdanie. Zbiór studiów*, red. T. Dobrzyńska, i E. Janus. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 223–229.
- J.W. 1984. „Metatekstowe «szwy» tekstu. *Casus* polski spójnik «a»”. W *Polish Text Linguistics*, red. L. Lönngren. Uppsala: Uppsala Slavic Papers 10: 53–75.
- J.W. 1986a. „Metazdaniowy status spójników międzyczdaniowych (spójnikowy mechanizm nawiązania)”. *Studia z Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej* 8: 101–117.
- J.W. 1986b. „Spójnik jako zobowiązanie”. W *Teoria tekstu. Zbiór studiów*, red. T. Dobrzyńska. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 117–137.

- J.W. 1987. „Czy spójnik «lub» znaczy to samo co «albo»?”. W *Od kodu do kodu. Prace ofiarowane Profesorowi Olgierdowi Adrianowi Wojtasiewiczowi na 70-lecie jego urodzin*, red. A. Bogusławski, i B. Wojar. Warszawa: Wydawnictwo UW, 163–173.
- J.W. 1992. „Czym spójniki nie są? Problem spójnika w ujęciu składniowym”. *Acta Philologica* 21: 15–37.
- J.W. 1995. „Союзы как гомогенный класс асинтактических операторов (предпосылки к описанию польских союзов)”. W *Formale Slavistik*, red. U. Junghanns, i G. Zybatow. Frankfurt am Main: Vervuert, 533–547.
- J.W. 1997. *System znaczeń w obszarze spójników polskich. Wprowadzenie do opisu*. Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej UW.
- J.W. 1999. „Conjunctions as agrammatical meaning correlators of syntactical constituents in their functional roles in utterance”. W *Die grammatischen Korrelationen*, red. B. Tošović. Graz: Gra-Lis, 337–345.
- J.W. 2000a. „A Polish conjunction on its way of paradox”. *Linguistica Silesiana* 21: 35–41.
- J.W. 2000b. „Can a division of lexemes according to syntactic criteria be consistent?”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 55: 19–38.
- J.W. 2003. „Клопотливе «czyli»”. W *Anabasis. Prace ofiarowane Profesor Krystynie Pisarkowej*, red. I. Bobrowski. Kraków: IJP PAN, 345–360.
- J.W. 2005. *O metatekście*. Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej UW.
- J.W. 2010. „Functional Class (so Called «Part of Speech») Assignment as a Kind of Meaning-Bound Word Syntactic Information”. *Cognitive Studies / Études Cognitives* 10: 15–33.
- J.W. 2011a. „Co właściwie spójniki łączą? Powrót do pytań zasadniczych”. *Prace Filologiczne* 60: 263–285.
- J.W. 2011b. „«Oprócz» – jaka to część mowy? Rozmyślenia na marginesie Andrzeja Bogusławskiego studium o znaczeniu rosyjskiego «krome»”. *Poradnik Językowy* 1: 96–109.

Literatura podmiotowa

- Danielewiczowa, M. 2022. „Jadwiga Wajszczuk (3 stycznia 1944 – 6 września 2021)”. *Slavistika* 26(1): 25–29.
- Grochowski, M. 2021. „Jadwiga Wajszczuk (1944 – 2021)”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 77: 37–41.
- Grochowski, M. 2022. „Działalność naukowa Jadwigi Wajszczuk”. *Linguistica Copernicana* 19: 13–21 [tom zawierający 15 artykułów oraz wykaz publikacji J.W., jest poświęcony pamięci uczonej].